

KØBENHAVNS UNIVERSITET
DET NATUR- OG BIOVIDENSKABELIGE FAKULTET

Folketingets Udvalg for Landdistrikter og Øer

**Forslag om at etablere frilandsbyer som forsøgsordning –
benævnt Innovationslandsbyer**

I forlængelse af en spændende debat med medlemmer fra Udvalget for Landdistrikter og Øer på Folkemødet på Bornholm 2018 tillader jeg mig hermed at fremsende et forslag om, at der etableres frilandsbyer – Innovationslandsbyer - som forsøgsordning.

Som flere også bemærkede i debatten på Bornholm er baggrunden, at der trænges til flere visioner og nyskabelser i landdistriktspolitikken i en tid, hvor der er store, nye potentialer for mere udvikling dér. Mange landsbyer er meget aktive, men vil også gerne selv noget andet og nyt. Historisk set har landsbyer taget en rolle som innovatør, oprindeligt f.eks. gennem andelsbevægelsen, og i nyere tid gennem etableringen af funktioner og virksomheder, som nu tilhører nogle af landets mest succesrige, f.eks. Thise Mejeri. Og mange vil gerne skabe mere, end de gør i dag.

De oplever dog snærende bånd og snubletråde og holder sig til det sikre. Potentialer for ny udvikling og forandring i landsbyerne indfris derfor ikke i det mulige omfang, i en tid hvor vi ellers står med stærke kort på hånden i medfør af digitaliseringen (den fjerde industrielle revolution). Fortsat må det ikke desto mindre forventes, at landsbyerne selv skal gå forrest i skabelsen af egen udvikling¹ og brug af de nye muligheder.

Forslaget her handler særligt om at skabe visioner og løsne op, fjerne barrierer og give incitamenter, så landsbyerne tager fat på og driver grænsebrydende

¹Her skal det tilføjes, at nogle nye landsbyer ser dagens lys, båret frem af visionære udflyttere fra storbyerne, som søger fællesskaber og nye rammer for tilværelsen.

13. AUGUST 2018

SEKTION FOR
LANDSKABSARKITEKTUR OG
PLANLÆGNING

ROBERTHUS
TYBOVEJ 2
DK - 6040 EGTVED
(ROLIGHEDSVEJ 23, 1958 FRB. C)

DIR +45 3058 9820

hwt@ign.ku.dk

REF HWT

udviklingsinitiativer². Her skal der peges på, at Udvalget for levedygtige landsbyer i deres anbefalinger tangerer dette behov, men at det ikke har opstillet konkrete anbefalinger³. Dets anbefalinger ligger snarere inden for planlovens område, og det lovforslag, som foreligger i forlængelse af dets arbejde, vil ikke kunne dække behovet for en frilandsbyordning, der handler om meget mere, end hvad planloven og sikring af fysiske rammer handler om. Dette initiativ kan være med til at vise nogle veje og komme med konkrete anbefalinger.

Hvad landsbyerne hver især skal have frihed til vil hænge sammen med deres lokale strategier og konkrete initiativer, og de barrierer, der opstår. Selvfølgelig skal det ske inden for visse rammer⁴. Det er netop et led i forsøget at afdække de mest afgørende barrierer i de forskellige sammenhænge.

Bare for at antyde eksempler på emner, som frilandsbyer kunne tage op, kan nævnes: overtagelse af opgaver og nye driftsformer inden for velfærdsservice (f.eks. børne- og ældreområderne), transport, skabelse og drift af nye erhverv i fællesskabet, sikring af lokal finansiering, cirkulær økonomi ifm. forsyning og affald, fælleseje og drift af jord, boliger og erhverv samt organiseringsformer, der gør dem juridisk og på anden måde i stand til at varetage opgaverne.

Et pilotprojekt kan være med til at afdække, hvad landsbyer måtte tage fat i under en frilandsbyordning og hvilke barrierer, der i givet fald mødes og evt. skal ophæves.

Mere konkret

Derfor foreslås udvalget at bane vejen for en forsøgsordning, hvor det antageligt er hos Indenrigsministeriet, man skal starte. Udvalget kunne derefter invitere landsbyer til at byde sig ind som kandidater med forslag til visioner, og hvad de vil tage fat i, og hvilke regler mv. som man ønsker sig fri af. Hvordan ordningen skal indrettes og administreres samt hvilke udvælgelseskræfter, har jeg ikke bud på p.t.

² I den seneste version af planloven er der hjemlet mulighed for såkaldte *omdannelseslandsbyer*, men en frilandsbyordning går videre end til alene at handle om planlovens område (fysisk planlægning). Omdannelseslandsbyer beror desuden på kommunernes indsats, og de kan højst udpege to landsbyer hvert fjerde år.

³ I forslag til lovændringer i medfør af udvalgets anbefalinger er der lagt på til, at der i planloven skal være en paragraf om, at kommunerne skal udarbejde strategier for landsbyernes udvikling. Det kan dog alene blive i regi af den fysiske planlægning, som langt fra giver de eneste barrierer og kan dække egentlige udviklingstiltag, herunder f.eks. med økonomiske virkemidler. Der er heller ikke lagt op til, at landsbyerne skal gøre frie og være de primære aktører i det arbejde.

⁴ Der findes eksempler på at landsbyer har opnået ændringer i lovgivningen. Her tænkes bl.a. på Fejø, der fik mulighed for at videreføre deres lille skole ved at der blev foretaget ændringer i lovgivningen om satelitskoler.

Det skal også medtænkes, at landsbyerne antageligt vil få behov for visse økonomiske midler for at kunne træffe de nødvendige forholdsregler til at blive og forsøge sig som Innovationslandsby, f.eks. til indkøb af den viden, de ikke selv måtte være i besiddelse af.

Parallelt hermed og evt. som et led i processen kan jeg foreslå et forsøgsprojekt. Det skal undersøge en sådan ordning indledningsvist i enkelte landsbyer: hvilke visioner for en frilandsby, hvad vil de konkret tage fat på og hvordan, hvilke barrierer vil de møde osv.? Den eller de kommuner, de er en del af, skal i øvrigt være positivt indstillet.

Det initiativ skal dog ikke opfattes som en nødvendig forudsætning for udvalgets arbejde med forsøgsordningen som sådan. Men det kan være et springbræt, og dets seriøsitet og resultater vil utvivlsomt blive styrket af en formuleret sammenhæng.

Måske ser udvalget også andre fremgangsmåder. Skulle der være et ønske om det, deltager jeg gerne i et møde om ideen.

Med venlig hilsen

Hanne Wittorff Tanvig
Seniorrådgiver

Oplæg til dialogmøde om forsøgsordning som frilandsbyer – ULØ

Efter forslag og foretræde om etablering af en forsøgsordning for frilandsbyer og øsamfund afholdes et dialogmøde, hvor forslaget skal drøftes mere indgående. Se tidligere oplæg.

Kort skrevet skal en forsøgsordning give udvalgte landsbyer og mindre øer mulighed for at udvikle og demonstrere strategier, der afprøver og skaber nye udviklingsperspektiver. Det vil kræve dispensationer og nye modeller ift. lovgivning, andre regelsæt og forvaltning. Landsbyerne og de mindre øer skal selv formulere strategierne, og inden vi kender dem, kan vi ikke præcist udpege, hvilke love, regelsæt og forvaltninger, der vil blive tale om – det er også en del af forsøget at afklare det.

Nedenfor er givet nogle mulige eksempler på temaer og relevante love mv.

Mulige temaer

- Sikring af lokal dagligvareforsyning, f.eks. udbringning af varer fra lokal købmand, og omsorgsservices, f.eks. hjemmepleje, til immobile, herunder seniorer. Det kunne være etablering af en lokal enhed med 'SOSU-assistenten', evt. i partnerskab med kommunen
- Nye løsninger på personbefordring. Det kunne være etablering af en lokal enhed, der driver en eller flere landsbybusser og andre transportmidler, evt. i partnerskab med andre
- Sikring af attraktive lejligheder både for seniorer, som kan blive boende lokalt og som dermed frigiver deres normalt store ejerboliger, og for udefrakommende (som prøveboliger), evt. i partnerskab med boligselskab
- Fælles ejerskab til jord, dyrkning mhp. på fødevarerforsyning og lokal undervisning, evt. i partnerskab mellem landmænd og borgere
- Cirkulær økonomi (affald/energi) på lokalt niveau, evt. i partnerskab med kommunen
- Etablering og drift af et kreativt miljø for distancearbejdere, hobbyiværksættere og andre lokale med erhvervslignende interesser, f.eks. omdannelse og drift af en nedlagt landbrugsejendom
- Etablering og drift af fleksible fribørnehaver, friskoler og efterskoler, herunder regelsæt for elevtal
- Fleksible løsninger på styring af færgedrift
- Mere lokalt selvstyre
- Flere lokale hænder, arbejdspladser og fælles økonomiske aktiviteter, f.eks. drevet efter princippet om socialøkonomisk aktivitet, hvor flere af de ovennævnte funktioner kan være rummet
- Og mange andre

Flere af ovenstående vil givetvis blive kombineret, f.eks. under en paraply om at etablere 'et særligt attraktivt sted for seniorer'.

Eksempler på love, regelsæt og forvaltninger, som vil kunne støde an

Nogle af ideerne vil helt eller delvist kunne føres ud i livet inden for den eksisterende lovgivning og forvaltning, såfremt snilde og parathed kan resultere i særlige aftaler med de relevante forvaltninger. Til gengæld vil der generelt være behov for en anden organisering i landsbyerne og på de mindre øer end den normalt forekommende. Normalt findes løse organiseringer eller almennyttige foreninger, hvor de nye tiltag vil fordre andre organiseringer juridisk/økonomisk set.

Her skal det tilføjes, at der p.t. ikke findes én juridisk/økonomisk model, som kan dække alle ovenstående temaer af, hvorfor der også skal tænkes i et fletværk af forskellige konstruktioner, almennyttig forening med særlige vedtægter kombineret med a.m.b.a., ApS, fond etc.

Det skal også tilføjes, at det generelt er vanskeligt, om ikke umuligt, at landsbyerne og de mindre øer kan generere en økonomi, som kan indgå i generel drift.

I sig selv er der altså også behov for at etablere juridisk/økonomiske løsninger, som kan understøtte landsbyer og de mindre øer, der vil være mere selvberørende

Ellers er det, i tilfældig orden, givetvis:

- Styrelsesloven (uddelegering af kompetencer)
- Kommunalfuldmagten (mulighed for kommunal medfinansiering af økonomisk aktivitet)
- Planloven og kommunernes (lokal)planlægning
- Naturbeskyttelsesloven, f.eks. strandbeskyttelseslinjen især på de mindre øer
- Lov om trafikelskaber
- Lov om færgedrift
- Love inden for beskæftigelses- og arbejdsmarkeds- samt socialpolitik
- Landbrugsloven
- Love på børneinstitutions- og skoleområdet
- Miljølovgivning (affaldsområdet)
- Lejeloven
- Og mange andre

Grundlæggende spørgsmål på dialogmødet

Hvordan kan en proces tilrettelægges? Her kan en flertrinsraket foreslås: a. Åben invitation og prækvalificering af et antal landsbyer og mindre øer, b. Identifikation af lovgivnings- og forvaltningsmæssige barrierer på baggrund af deres visioner og strategiforslag, c. Udvælgelse af de mest perspektivrige og aftaler om dispensationer mv., d. Forsøg og evaluering.

Hvilke kriterier kan gøre sig gældende for udvælgelse? I første runde: a. Grænsedbrydende vision og strategi, b. Lokal kapacitet, c. Kommunal interesse. I anden runde: d. Realistisk mulighed for dispensation(er) mv. samt for finansiering og operationalisering af forsøget.

Hvilken tidshorisont kan gøre sig gældende? Det kan være fire år inden første evaluering, men selve forsøget vil næppe kunne afvikles inden for den horisont.

Hvem skal drive ordningen og stå for udvælgelse mv.? Det kan få en ministeriel forankring, evt. Erhvervsministeriet. Forslaget kan evt. kobles sammen med en ændring i planloven for så vidt angår kommunernes udarbejdelse af strategier for landsbyer¹ (efter anbefalinger fra Udvalget for levedygtige landsbyer), såfremt lovforslaget vedtages. I stedet for at oprette en ny pulje, kan det overvejes, om det er muligt at udvide Landdistriktspuljen, såfremt det er muligt at udmønte og administrere ordningen som foreslået i øvrigt. Under alle omstændigheder er der behov for et fagligt sekretariat, som både kan

¹ Landsbystrategier (og strategier for de mindre øers udvikling) bør handle om mere end det, som den kommunale planlægning kan håndtere, og initiativet samt indholdet bør desuden udgå fra lokalt hold.

administrere ordningen i sit hele, udarbejde kriterier og monitorere, være bindeled til ministeriet samt ikke mindst bistå de udvalgte landsbyer og mindre øer og være 'liaison officer'. Sekretariatet bør etableres decentralt og i det daglige være tæt på målgruppen. Det kunne oprettes under en ordning om myndighedsbetjening svarende til en, som er indgået med IGN.

Hvor stor en økonomisk ramme? Der bør afsættes min. 10 kr. fra Finansloven til at forberede og drive forsøgsordningen, idet finansiering af de konkrete aktiviteter navnlig skal findes i andre kilder. De 10 mio. skal dække udgifter til opstart, nogle af landsbyerne og de mindre øers udgifter i forberedelsesarbejdet samt sekretariatsbetjeningen.